

אור דניאל

עלון שבועי תורני

לע"נ הרה"ג ר' אברהם דניאל ב"ר משה שטרן זצ"ל

פרשת ויגש תשפ"א

י"ל ע"י

מכון 'חקי חיים'

ע"ש הרה"ג

ר' יהודה ישכר מרמלשטיין זצ"ל
מבטאר-טש

בראשות

הרב אלימלך שטרן שליט"א

דברים היוצאים מהלב נכנסים ללב

באזניך, כדומר אני מדבר דבורים שנכנסים באזני שומעיהם, כי אני בנו של יעקב אבינו שעליו נאמר 'יתן אמת ליעקב', יהודה מרגיש צורך להגיד דברים ברורים ליוסף, דע לך שאני רגיל לדבר דברי אמת, דיבורים שנכנסים ללב האחרים, וממשיך ו'אל יחר אפך בעבדך' שאני צריך להזכיר לך שאני דובר אמת, כי הרי אתה לא כך 'כי כמוד כפרעה', כדברי רש"י 'מה פרעה מבטיח ואינו עושה אף אתה כן', ואולי אתה לא רגיל לשמוע דברי אמת.

נשמה של התפילה

וכך זה גם כאשר יהודי מתפלל לפני הקב"ה, שאמרו חז"ל 'תפילה בלי כוונה כגוף בלי נשמה', גם באותו עניין, שדיבורים בלי כוונה רק השפתיים נעות בלי המחשבה, הרי זה דיבורים בלי חיות, ובחובות הלבבות ממשיל את מילות התפילה כקליפה ששומרת על הפרי, שכמובן העיקר זה הפרי, וצריך את הקליפה שישמור על הפרי, כך עיקר התפילה זה הכוונה, אבל צריך גם את אותיות התפילה שזה השומר של הפרי.

שמחה אמיתית

דבר זה גם שייך בעת שמחה, כאשר מאחלים לידיד ברכת 'מזל טוב', בחתונה או בר מצווה וכדו', אפשר לדעת מתי האיחולים הם דברים היוצאים מהלב, הברכות מגיעים מתוך 'אמת', ומתוך 'שמחה אמיתית', או שזה רק מהשפה ולחוץ, לצאת ידי חובה, אע"פ שהמאחל יעשה זאת עם חיוך על פניו, וכאילו הוא באמת שמח בשמחתו של האחר, אבל זה לא יעזור לו, 'לב מרגיש לב', ואפשר להבחין בבירור האם זה איחולים של אמת או ח"ו הפוך.

תלמוד תורה כנגד כולם

החפץ-חיים זי"ע בסיפרו 'שמירת הלשון', מבאר את דברי המשנה 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כבוד אב ואם, הכנסת כלה.... ותלמוד תורה כנגד כולם', ומבאר שלכן 'תלמוד תורה יותר חשוב מכל המצוות האחרות, מפני שכל מצווה שאדם עושה, משתמש הוא באחד, תפילין יניח ביד וכדו', אבל כשהוא עוסק בתורה ומוציא מפיו את דברי התורה, בזה הוא משתמש בכל גופו, שהדיבור של האדם מגיע מתוך הפנימיות, וזה הסיבה ש'לשון הרע' כ"כ חמור, ומאידך גיסא 'תלמוד תורה כ"כ חשוב.

קבל ברחמים וברצון את תפילתינו

יהי רצון שנלך בדרכו של יעקב אבינו 'יתן אמת ליעקב', ונשתמש בחותמו של הקב"ה 'אמת', ויתקבלו תפלותינו לרצון.

'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוד כפרעה' רש"י מבאר: 'דבר באזני אדוני, יכנסו דברי באזניך.... כי כמוד כפרעה, חשוב אתה בעיני כמלך... דבר אחר, מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו'.

לדבר מתוך הלב

חז"ל אומרים 'דברים היוצאים מהלב נכנסים אל הלב', כאשר אדם רוצה שיתקבלו דבריו ובקשתו, צריך שהדברים שמדבר יבואו מתוך לבו, ולא רק ידבר בשפתו ולבו בל עמו, המילים שמוציא מהפה יש בהם חיות דווקא כשזה מתוך הלב, אע"פ שרק הקב"ה יודע מחשבות של בן אדם, בכל זאת כל אחד יכול להרגיש האם האדם שמדבר אליו זה מתוך לבו או רק מהשפה ולחוץ.

את האלוקים אני ירא

כאשר באו בני יעקב למצרים לקנות אוכל אצל יוסף, הם התנהלו בדרך הישר והאמת, ענו לשאלות ששאל אותם יוסף, סיפרו לו על מצב משפחתם, אח שנעלם ולא יודעים היכן הוא, ויש להם אב זקן בבית שנשאר עם האח הקטן, וכך ענו לו על כל השאלות באמת ובתמימות, בפרט כאשר הם שמעו את יוסף שאומר להם 'את האלוקים אני ירא', הבינו שיש להם פה עסק עם אדם ישר וירא אלוקים, ולא כשאר המצריים שהם חיים בארץ של 'פרעה' – פה רע', ומילה שלהם אינה שווה שום דבר.

חותמו של הקב"ה 'אמת'

וכאשר ראו בני יעקב שגם המשנה למלך כביכול אינו עומד בדיבורו כדברי רש"י 'שאמרת לשים עינך עליו', כלומר שיוסף הבטיח שהוא ישגיח על בנימין, ולמעשה אינו מקיים את דבריו, ומה שאמר להם 'את האלוקים אני ירא', לכאורה אינו נכון, כי 'חותמו של הקב"ה אמת', ומי שאינו הולך בדרך האמת אינו יכול להגדיר את עצמו כ'ירא שמים', וגם דבריו אינם נשמעים, שדבורים של 'אחד בפה ואחד בלב' לא נכנסים באזני שומעיהם.

יכנסו דברי באזניך

ואפשר לומר שזה היה תוכן השיחה בין יהודה ליוסף, 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני', כלומר הדיבורים שלי הם דבורים של אמת, דיבורים שיוצאים מהלב, ולא מהשפה ולחוץ, וזה מרומז בדברי רש"י, 'יכנסו דברי

אור החינוך

פרק ב'

נפשו קשורה בנפשו

ויתעניין מה קורה אתו, וכן כאשר יש שמחה בביתו של התלמיד, כמו חתונה של אח וכו' יתעניין הרב אצל התלמיד וידבר אתו על רגשות של השמחה, וכך יראה התלמיד שרבו אוהב אותו ורוצה את טובתו לא רק בלימוד התורה, אלא בכל דבר ודבר, ובוודאי זה ישפיע רבות אצל התלמיד ויקבל בשמחה את דברי רבו.

ניסיון קשה

הרבה פעמים שומעים ממחנכים שקשה להם מאוד עם תלמידים מסוימים, שבהתנהגות שלהם מפריעים רבות למחנכים, ולא די שהם בעצמם לא מקבלים מרות ולא מתחנכים, מפריעים הם לשאר התלמידים, וכאשר הם יושבים בכיתה מכעיסים הם מאוד את רבותיהם, ובמצבים כאלו קשה לכאורה מאוד למחנך להיות קשור לתלמידו, שבעצם אינו מתנהג כלל כתלמיד, אלא כאחד שנכנס לכיתה בשביל למרר את חייו של המחנך, וכאן זה ניסיון קשה מאוד למחנך כיצד להתמודד עם תלמיד זה.

תלמיד ש'רע לו'

המחנך צריך לדעת שהתלמיד הזה שממרר את חייו ומפריע מאוד, הוא סך הכול תלמיד ש'רע לו', ואת התסכול שלו הוא מוציא את זה בכיתה, אבל נמצא לפניך תלמיד עם לב שבור, שצמא למילה טובה, וכל השרירים שהוא מראה כאילו הוא לא צריך שום דבר, זה רק מהשפה ולחוץ, והמחנך שעיני שכל לו, יחפש הזדמנות הקטנה ביותר, וישבח את התלמיד בפני כל הכיתה, זה ייתן לו את מה שהוא צריך ביותר, ויתחיל להעריך את המחנך שמשבח אותו, ולאט לאט הוא יתרכך ויקבל את מרותו של המחנך.

הצלה לדורות

ברור שזה לא תרופת פלא שתוך יום התלמיד ישנה את הרגליו, והמחנך צריך אורך רוח עד שיראה שינוי אצל התלמיד, אבל ההשקעה שווה ויש סיכוי גדול שבזכות המחנך שהתלמיד מרגיש שהוא אוהב אותו, זה ישפיע עליו, אם לא היום אולי עוד קצת זמן וכך הוא יגדל לתפארת, וזה הצלה לדורות, והשכר של אותו מחנך אין ערוך לו.

שליחא דרחמנא

ולא רק שהמחנך ישבח אותו בפני כל הכיתה, חשוב מאוד שהמחנך יקרא לו לשיחה אישית, וידבר אתו בצורה רגועה, ייתן לו את ההרגשה שהוא מאמין בו, ושהוא לא יתפלא באם ישמע עליו שהוא גמר את כל הש"ס שהוא יודע שהתלמיד מסוגל לכך, וידבר אתו מתוך אהבה, אפילו שזה לא קל לדבר כך לתלמיד שלא מפסיק לנצל כל רגע שיכול להרוס את השיעור ולהפריע, אבל זה תפקידו של מחנך, שליחא דרחמנא לחנך את ילדי ישראל, וחפץ ה' בידינו יצליח.

יהודה בן יעקב כאשר הוא מתחנך לפני יוסף שיחזיר את בנימין לאביו, אומר לו 'ועתה כבואי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו'. וב'בעל הטורים' מבאר 'מפני שאולתו קשורה בו (שאפילו לדברך שהוא גנב את הגביע זה רק מפני שהוא נער כמאה"כ 'אולת קשורה בלב נער'), צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו'.

הסיכוי להשפיע

כלומר יהודה אמר ליוסף שלדברך שהוא עדיין עושה מעשה נערות של גניבה, וצריך לחנך אותו, זה רק אם הוא יבוא אל אביו שנפשו קשורה בנפשו, בלי זה אין שום סיכוי לחנך אותו, ולכן תשלח אותו חזרה אל אביו. ומדברים אלו אנו למדים מוסר השכל, שבכדי לחנך נער, צריך שתהיה 'נפשו קשורה בנפשו', שהמחנך צריך להיות קשור באמת ובתמים בנפשו של החניך, וכך יש סיכוי להשפיע עליו לחנכו ללכת בדרכים ישרות ולקיים מצוות.

השפעת המחנך

ההשפעה של המחנך אינה יכולה להיות בצורה יבשה, שהמחנך ייתן פקודה והחניך מיד יעשה מה שאומר, ואפילו אם התלמיד ישמע בקול המחנך ויעשה את דברו, הרי זה רק בגלל שהוא מפחד מהמחנך, או שרוצה למצוא חן בעיניו, אבל זה לא מוטבע אצל החניך, ומבחן התוצאה יהיה מתי שהחניך לא יהיה ליד המחנך, שאז החניך לא מרגיש שום מחויבות ויעשה מה שהוא רוצה, אבל כאשר המחנך מתקשר בנפשו אל נפש תלמידו, והחניך בוודאי מרגיש זאת, דברי המחנך משפיע רבות בלב תלמידו והחינוך שמקבל מוטבעות בדמו, וגם שהוא לא נמצא ליד המחנך מתנהג הוא כיאות.

לכו בנים שמעו לי

הפסוק אומר 'לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם', ולכאורה היה צריך לומר 'בואו בנים שמעו לי וכו'', אלא ידוע שהפ"י הוא שהחינוך צריך להיות בכזה מצב, גם שיהיה 'לכו בנים', שהתלמידים כבר לא נמצאים ליד רבותיהם, וכבר עוזבים את הישיבה, ילכו בדרכים הטובות שקבלו מרבותיהם לאורך שנים רבות, וזה המבחן האמיתי האם החינוך שקבלו היה חינוך אמיתי ולא מהשפה ולחוץ.

השתתפות במצב התלמיד

ובכדי שהתלמיד ירגיש שבאמת הוא רצוי אצל רבותיו, הדבר הראשון שהרב באמת יתקשר לתלמידו, והוא בוודאי ירגיש זאת, שזה דבר שאי אפשר לרמות, ודבר שני שהמחנך יתעניין אצל תלמידו לא רק דברים רוחניים של תורה וכדו', אלא אם ח"ו התלמיד לא הרגיש טוב וכדו', יראה המחנך השתתפות במצבו